

Ἑλληνας ἔστην μορφὴ καὶ οὐσία, δὲν εἴμπορεῖ νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς, πῶς εἶταν ὅπως οἱ περισσότεροὶ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων. Ἡ αἰσθητικὴ τοῦ ὁμοιάζε μ' ἐκείνη τοῦ γοτθικοῦ ρυθμοῦ καὶ οἱ γραμμὲς οἱ γεμάτες ἀπὸ ἀπλότη καὶ κάλλος τοῦ Παρθενῶνα δὲν τὸν συγκινοῦσαν.

Τὸ σφῆλμα ὅμως δὲν εἶνε δικό του.

Ἡ ψυχὴ τῶν περισσοτέρων ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, εἴτε ἀπὸ τὰ χρόνια εἴτε ἀπὸ τὶς εἰσβολὰς καθαρῇ δὲν εἶνε κατ' ὅ νους φυσικὰ φωτεινὰ δὲν σκέπτεται. Κάτι μᾶς τραβάει πρὸς τὰ μεγάλα ἀλλ' ὄχι καὶ πρὸς τὰ τέλεια. Καὶ ὁ Καμπύσης περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀφῆνε τὴν ψυχὴν τοῦ ἐκεῖ. Τὴν Ἑλληνικὴ αἰσθητικὴ καὶ τὴν Ἑλληνικὴ σκέψιν ἤθελε νὰ τὴν ἰδῇ μέσα ἀπὸ τὴν Γερμανικὴν ψυχὴν. Ἐμιμήθηκε καὶ σὲ τοῦτο τοὺς Γερμανοὺς, ποὺ βλέπουν τὴν ζωὴν τους μὲ τὰ μάτια τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ—ΑΘΗΝΑ 1903.

Ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἐπιθυμοῦσα νὰ διῶ συγκεντρωμένη τὴν λογοτεχνικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Ξενοπούλου, καὶ πῶς πολὺ τὴν διηγηματικὴν του. Τὰ δυστυχισμένα προϊόντα τῆς Ἑλληνικῆς διανοίας σκορπισμένα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν μας ἀστοργίαν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἀποτελοῦν τὸ ποῖο εὐγενέστερο τεκμήριο τῆς ἐθνικῆς μας κακουργίας. Καὶ σὲ μιὰ τέτοια κοινωνικὴ ἀνωμαλία ἡ ἐμφάνισις ἐνὸς βιβλίου διηγηματοῦ, εἶνε μία πραγματικὴ χαρὰ, γιὰ κάθε ἄνθρωπο ποὺ βρίσκει κάποιαν ἡδονὴν ἐν τῇ μελέτῃ.

Μόλις ἀνέγνωσα τὸν τόμο τῶν «Διηγημάτων» τοῦ κ. Ξενοπούλου ἐβίβιστῃκα σὲ λογισμούς. Ἦθελα ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ συγγραφέα τῆς «Στέλλας Βιολάντη» νὰ τὸ ἀναπαρστήσω μέσα μου, ποὺ εἶνε τόσο πολύτροπο καὶ πολύμορφο, νὰ τὸ ἐξετάσω μὲ τὸ φιλικὸ χαμόγελο τοῦ ἀπλούστερου ἀναγνώστη, ποὺ πότε τὸν εὐχαρίστησεν ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἔργων τοῦ συγγραφέα καὶ πότε ὄχι.

Ὁ κ. Ξενόπουλος ἔχει πολλοὺς ἀναγνώστας. Ἰσως ἐγὼ νὰ εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ πολλὰς φορὰς νὰ τὸν χειροκρότησαν σιωπηλὰ καὶ εἰλικρινῶς γιὰ τὸ ἔργο του καὶ ἄλλες πάλιν νὰ τὸν ἀφῆσαν μὲ κάποιαν ἀγανάκτησιν. Νὰ σᾶς βεβαιώσω, ὅτι συχνότερα μπορεῖ νὰ ἔκαμα τὸ δεύτερον ἢ τὸ πρῶτον, δὲν εἴμπορῶ. Ἀλλως τε ἡ βεβαιώσις ἐνὸς πράγματος, μόνον ἐν τῷ δικαστήριῳ ἔχει ἀξίαν, ἐνῶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ εἶνε λίγο δύσκολον νὰ βεβαιώσῃ κανεὶς, γιὰτὶ σήμερον χειροκροτεῖ τὸν συγγραφέα καὶ γιὰτὶ αὐριο τὸν ἀποδοκιμάζει. Εἶνε ἐνθουσιασμοὶ τῆς στιγμῆς καὶ ἐνθουσιασμοὶ παντοτεινοί. Κι' ὁ κ. Ξενόπουλος πολλὰς φορὰς μ' ἔκαμε νὰ φωνάξω ἐν τῷ ἐαυτῷ μου, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμὴ. «Νὰ ἐνὸς ἀληθινὸς συγγραφέας».

* *

Τοῦ κ. Ξενοπούλου ἐθαύμασα πάντα τὴν ὠραίαν πρόθεσιν του, τὴν καλλιτεχνικὴν

του διάθεση 'ς τὸ νὰ προικίσῃ τὴν φιλολογία μας μὲ ἀληθινὰ λογοτεχνήματα. Δὲν γνωρίζω ἂν τελείως ἐπέτυχε 'ς ὅ.τι κι' ἂν ἔγραψε. Ἄν 'ς τὰ παλαιότερα χρόνια μόνον, πού νέος ἀκόμα δὲν εἶχε ταξινομήσῃ τίς σκέψεις του, πού ἔφινε τὸν ἑαυτό του νὰ φέρνεται δεξιὰ κι' ἀριστερά, ἔρμαιο τῶν ιδεῶν τῶν μεγάλων, πού ἡ μελέτη τοῦ ἔδινε, μὰ καὶ τὴν 'ς τὰ νεώτερα χρόνια, πού εἶνε μεστωμένος ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς. Ἐκεῖνο ὅμως πού ξέρω καλὰ εἶνε, πῶς ὅχι λίγες φορές ἐθύθισεν ἐρευνητικὰ καὶ δυνατὰ τὰ βλέμματά του μέσα 'ς τὴν Ἑλληνικὴ ψυχὴ καὶ ποιοὶ πολὺ 'ς τὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων, πού κατοικοῦν τὸ μυρόπνοο νησι ἀπ' ὅπου κι' ὁ ἴδιος κατὰγεται. Καὶ 'ς ὅλα τὰ διηγήματά του πού μᾶς παρουσιάζει τοὺς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ του, πότε μὲ χέρι μεγάλου ζωγράφου καὶ πότε μὲ δισταγμοὺς φιλοσόφου, πάντα ὅμως μὲ μιὰ μέθοδο ἀναλυτικὴ ψυχολόγου πού ἀρέσκεται μαζὶ μὲ τὴν περιγραφὴ τῶν ἡθῶν καὶ 'ς τὴν ἀνάλυση τῶν συναισθημάτων τῆς ψυχῆς, ὁ συγγραφέας μᾶς δείχνει πῶς δὲν τοῦ εἶνε ἄγνωστοι οἱ νόμοι ἐκεῖνοι τοῦ καλοῦ, πού δημιουργοῦν τὰ μεγάλα ἔργα.

Κι' ἀληθινὰ λεπτὴς ἐξεταστὴς τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς 'ς τὰ νωπότερα ἔργα του, ὅπως 'ς τὴν «Στέλλα Βιολάντη» καὶ 'ς τοὺς «Κόκκινους Κρίνους» ἄφησε κατὰ μέρος, ὅλη τὴν τεχνοτροπία τῶν ξένων καὶ ἀφέθηκε 'ς τὴν ἰδική του παρατήρηση πού αὐτὴ τὴν φορά, ὅπως 'ς τὴν «Μαργαρίτα Στέφα» καὶ 'ς τὸ «Βορεινὸ Παράθυρο» του, ἔδειξε, πῶς ἀξίζει περισσότερο ν' ἀφίνεται κανεὶς 'ς τὸν ἑαυτό του παρὰ 'ς τὴν διάθεση τῶν ἄλλων.

Ἄν ἡ «Στέλλα Βιολάντη» μὲ τὴν Σαϊξπηρικὴ τῆς περιγραφὴ ἐμάζεψε τὸ αἷμα 'ς τὴν καρδιά μου καὶ μοῦ ἔφερε τοὺς βιαίους παλμούς γιὰ τὸν σκληρὸ θάνατό της, γιὰ τὸ ἐπίμονο καὶ ὠρχτο μαρτύριό της, οἱ «Κόκκινοι Κρίνοι» ἔκαμαν νὰ αἰσθανθῶ μέσα μου, ὅλη τὴν φρίκη τῆς ἀγαπώσης καὶ μετανούσης ψυχῆς. Τὸ «Κόκκινο Περιβόλι», ἀλλοίμονο, τὸ αἵματώμενο ἀπὸ τὸ αἷμα πού ἔσταζεν ἀπὸ τὸν κρυφὸ πόνο πού ἄνοιξε μιὰ παραγνωρισμένη ἀγάπη, μιὰ τύψη γιὰ τὴν παραγνώριση αὐτὴ ποῦ ὑψώθηκε σὲ μαρτύριο καλλιτεχνικὸ, γεμῆτο ἀπὸ ποίηση καὶ ὁμορφιά, μὲ τὴν περιγραφὴ του τὴν τόσο φυσικὴ καὶ ἀπλὴ καὶ ἴσως μελοδραματικὴ ἀἴπου ἀἴπου, μὲ τὴν φυσιογνωμία τοῦ Πώπη, πού σὰν ἓνας ἀλχημιστὴς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ζῇ μονωμένος, ὅχι μὲ τίς ἀλχημεῖες του ὅπως ἐκεῖνοι, ἀλλὰ μὲ τὴν πεθαμένη ἀγάπη του, ἡ συγχίνηση φτάνει 'ς τὸ κατακόρυφο.

Σ' τὸν ἑσταυρωμένο «Ἐρώτα» ἡ συγχίνηση εἶνε φυσικὴ, ἔρχεται ἀπὸ μιὰ συμφορὰ βγαλμένη ἀπὸ τὰ ἥθη καὶ τὰ ἔθιμα τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, γεμάτης ἀπὸ προλήψεις, καὶ πού μαστίζουν τὸν Ἑλληνικὸ λαό. Ἀλλὰ 'ς τοὺς «Κόκκινους Κρίνους» ἡ συγχίνηση εἶνε πιὸ βαθύτερη καὶ πιὸ καλλιτεχνικὴ, διότι εἶνε ἡ ψυχολογία τοῦ ἀνθρώπου πού δὲν μοιάζει μὲ κανένα χωρὶνόν του, πού περιφρονεῖ τὴν κοινωνία καὶ δημιουργεῖ τὴ ζωὴ τὴν δική του μὲ τίς θλίψεις της, μὲ τὰ ὁ-

νειρά της καὶ τὸν μεγάλο πόνο της, διότι εἶνε ἡ πᾶλη τῆς συνείδησής, ὁ ἀγῶνας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ λογισμοῦ.

* *
*

Ἡ γλῶσσα τοῦ κ. Ξενοπούλου δὲν εἶνε βέβαια ἐκείνη πού θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ᾔταν. Σὲ πολλὰ μέρη τὴν καλλιτεχνική της μορφή τὴν χαντακώνει ἡ καθαρότης αὐτῆς τῆς ἰδίας γλώσσας. Ἀλλὰ τί ἔχει νὰ κάμῃ ἡ γλῶσσα, ἀφοῦ ὁ συγγραφέας, ἔτσι ὅπως εἶνε, τὴν γράφει μὲ τόση κομψότητα;

Η ΣΚΟΥΠΙΔΙΑΔΑ

Πολυβίου Δημητρακοπούλου. Ἀθῆναι 1903.

Ὁ κ. Πολύβιος Δημητρακόπουλος μέσα εἰς τὰ πολλὰ του ἔργα θέλησε νὰ πλουτήσῃ ἀκόμα τὴν συλλογή του καὶ μὲ ἓνα νεώτερο ἔργο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ τοῦ ἀρνηθῇ εὐφυΐας ἀλλὰ νὰ σταθῇ πολὺ ἐπιφυλαχτικὸς εἰς τὸ καλλιτεχνικὸ του ντύσιμο.

Πολυγράφος ἀδιόρθωτος ἀφήνει νὰ τοῦ ξεφεύγῃ συχνὰ ἡ ἀγάπη, πού πρέπει νὰ δείχνῃ κάθε ἄνθρωπος πού δημιουργεῖ καὶ τι, ὅχι γιὰ νὰ κάμῃ τοὺς ἄλλους νὰ γελάσουν ἀλλὰ γιὰ δική του πραγματικὴ εὐχαρίστηση. Καὶ ὁ κ. Δημητρακόπουλος, τὸ πιστεύω, δὲν θὰ εἶνε καὶ ὁ ἴδιος, εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴν «Σκουπιδιάδα» του, πού τὸ σπουδαιότερο προτέρημα της εἶνε ἡ πρωτότυπη ἔμπνευση της, ὅχι ὅμως καὶ ἡ κανονικὴ ἐκτέλεση της.

Ἄν ὁ ποιητὴς πρὶν γράψῃ τὴ διαθήκῃ τοῦ Κόντε Κουρούπη προσπαθοῦσε νὰ συμβουλευθῇ τὸν Γιουβενάλη, καὶ τὸν Ἀριστοφάνη, γιὰ νὰ πᾶμε πολὺ μακριά, θὰ ἔβλεπε, πῶς τὴν σάτυρα, δὲν τὴν κάμνει τὸ παρδέλεμα τῆς γλώσσας καὶ ἡ τελεία δυσαρμονία τοῦ στίχου, ἀλλὰ μαζὺ μὲ τὸ πνευματικὸ δάκωμα καὶ ἡ τέλεια γλωσσικὴ καὶ ποιητικὴ μορφή. Καὶ ὅταν λείπουν ἀπὸ ἓνα σατυρικὸ ἔργο αὐτὰ τὰ δύο, δὲν εἰμπορῶ νὰ ἐννοήσω τότε τί ἔχει νὰ κάμῃ ἡ πρωτοτυπία καὶ ἡ ἔμπνευση.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

Ὑστ.—Σοφοκλῆς καὶ Αἰσχύλος αὐτὲς τίς ἡμέρες μὲ τὰ δυνατὰ φτερά τῆς μεγαλοφυΐας τοὺς ἐθώπευσαν τοὺς Ἀθηναίους. Οὔτε ἡ μετάφρασις τῆς Ὁρεστέας ἐπὶ «Βασιλικὸ Θέατρον» συγκινεῖ μὲ τὴν δασκαλικὴν φόρμα της, οὔτε τῆς «Ἀντιγόνης» ἐπὶ τῇ «Ν. Σκηνῇ» μὲ τίς τόσο τολμηρὰς γλωσσικὰς ἐκφράσεις της. Ὡς τὸ ἄλλο φύλλο τῆς «Κριτικῆς» πιστεύω νὰ γράψω δύο λόγια.

Π. Ζ.